

**Латинська мова
та медична термінологія
Частина I
Анатомічна термінологія**

**Робочий зошит
до практичних занять для здобувачів вищої медичної освіти
(спеціальність 227 «Терапія та реабілітація»)**

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

Латинська мова
та медична термінологія
Частина I
Анатомічна термінологія

Робочий зошит
до практичних занять для здобувачів вищої медичної освіти
(спеціальність 227 «Терапія та реабілітація»)

Затверджено Вченою радою ХНМУ
Протокол № 7 від 28.06.2024.

Харків
ХНМУ
2024

Латинська мова та медична термінологія. Частина I. Анатомічна термінологія :
робочий зошит до практичних занять для здобувачів вищої медичної освіти
(спеціальність 227 «Терапія та реабілітація») / упоряд. Н. В. Дерев'янченко,
О. В. Литовська. Харків : ХНМУ, 2024. 60 с.

Упорядники   Н. В. Дерев'янченко,
                          О. В. Литовська,

Lectio prima

Заняття 1.

Тема: Фонетика. Наголос у латинській мові

Мета: засвоїти правила вимови і читання латинських слів. Знати особливості вимови дифтонгів, диграфів, окремих буквосполучень, слів грецького походження. Засвоїти правила постановки наголосу в латинській мові

Алфавіт

Написання	Назва (укр.)	Вимова	Правила читання	Приклад
Aa	А	[a]		ála
Bb	Бе	[б]		bárba
Cc	Це	[к]	перед а, о, u; приголосними; в кінці слова	córnu cránium Iac
		[ц]	перед е, і, у, ае,ое	cervix caélum
Dd	Де	[д]		déns
Ee	Е	[e]		rés
Ff	Еф	[ф]		fácies
Gg	Ге	[г]		génu
Hh	Ха, га	[г]		húmerus
Ii	І	[i]		mínor
		[й] ¹	перед голосним	máior
Jj	Йот	[й]		jejúnum
Kk	Ка	[к]		Kálium
Ll	Ел	[л']	завжди м'який	lábium
Mm	Ем	[м]		mámma
Nn	Ен	[н]		nérvus
Oo	О	[o]		ós
Pp	Пе	[п]		pés
Qq	Ку	[кy]	qu = [кв]	áqua
Rr	Ер	[р]		rádix
Ss	Ес	[с]		sínus
		[з]	між голосними між голосним та m, n	Rósa tonsilítis
Tt	Те	[т]		túnica
Uu	У	[y]		úterus
Vv	Ве	[в]		vás
Xx	Ікс	[кс]		extérnus
Yy	Іпсілон/Ігрек	[i]	у словах грецького походження	systema
Zz	Зет	[з]	у словах грецького походження	zygóma
		[ц]	у словах негрецького походження	Zíncum

¹ **NB!** У словах, запозичених із давньогрецької мови, **i** перед голосним не йотується (Iodum [iódum])

Система голосних

Літери, що позначають голосні звуки, поділяються на два типи:

1. *Одноголосні* – звуки, що складаються з однієї літери: а, е, і, о, у, у;
2. *Дифтонги* – сполучення двох голосних, яке вимовляється як один звук.

Дифтонги

ae	[e]	cóstae [к'осте]
oe	[e]	oedéma [ед'ема]
au	[ав]	aúris ['авріс]
eu	[ев]	neútrum [н'евтрум]

NB! Якщо у дифтонгах **ae**, **oe** звуки вимовляються окремо, то над е ставиться знак розділення – трема (¨): áër, Áloë.

У словах, які закінчуються на *-eus*, *-eum*, сполучення голосних *eu* не є дифтонгом, тому кожен звук вимовляється окремо: núcleus [н'уклеус], peritóneum [періт'онеум].

Система приголосних

Літери, що позначають приголосні звуки: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z.

До системи приголосних також належать **диграфи** – сполучення двох або більше приголосних, яке вимовляється як один звук.

Диграфи

ch	[x]	brachium [бр'ахіум]
rh (rrh)	[p]	rhinitis [рін'ітіс]
th	[т]	thorax [т'оракс]
ph	[ф]	pharynx [ф'арінкс]

Запам'ятайте особливості прочитання деяких приголосних:

C	+ а, о, у + приголосний + в кінці слова	[к]	cáput [к'апут] crísta [кр'іста] lác [л'як]
	+ е, і, у, ae, oe	[ц]	céntrum [ц'ентрум], caécum [ц'екум]
S	між голосним, між голосним та m, n	[з]	vesíca [вез'іка] plásma [пл'язма]
	в інших випадках	[с]	sínus [с'інус]
Ti	перед голосним	[ці]	articulátio [артікул'яціо]
	після s/x/t перед голосним	[ті]	míxtio [м'іктіо], óstium ['остіум]
	перед приголосним		vestibulum [вест'ібулюм]

Поєднання приголосних з u

q + u + голосний = **[кв]** Quercus [кв'еркус]

ng + u + голосний = **[нгв]** língua [л'інгва]

ng + u + приголосний = **[нгу]** lingula [л'інгуля]

Наголос

Наголос у латинській мові динамічний (силовий), тобто наголошений склад у слові вимовляється з більшою силою голосу, ніж ненаголошений. У латинській мові склади розподіляються на довгі й короткі. Склад **довгий**, якщо в ньому довгий голосний, і **короткий**, якщо голосний у ньому короткий. Довгі голосні позначаються письмово надрядковим знаком довготи (¯), короткі – знаком короткості (˘).

Запам'ятайте:

- 1) Склади нумеруються з кінця слова.
- 2) Наголос ніколи не ставиться на перший склад з кінця, крім випадків, коли слово містить тільки один склад, наприклад: **ós, párs, mós**.
- 3) У двоскладових словах наголос завжди ставиться на другому складі з кінця: **ca-put, vé-na, hó-mo**.
- 4) У багатоскладових словах, якщо другий склад з кінця – довгий, то наголос падає на нього, але якщо він короткий, то наголошується третій склад з кінця: **li-ga-mén-tum; scá-pŭ-la**.

2 склад

Голосний довгий:

- 1) Над ним є позначка довготи « ¯ »: **ca-nā-lis**.
- 2) Дифтонг: **phar-ma-co-pāē-a**.
- 3) Стоїть перед двома або більше приголосними чи перед х, z:
pro-cē-ssus, com-plē-xus.

Голосний короткий:

- 1) Над ним є знак короткості « ˘ »: **gla-n-dŭ-la**.
- 2) Перед іншим голосним: **fa-cĭ-es**.
- 3) Перед буквосполученням br: **ver-tĕ-bra**.

Питання для самоконтролю

1. Зі скількох літер складається латинський алфавіт?
2. Які особливості вимови приголосних звуків у латинській мові?
3. Що таке дифтонги і диграфи? Назвіть їх.
4. Що таке трема? Для чого вона використовується в латинській мові?
5. Яка літера латинського алфавіту завжди вимовляється м'яко?
6. На які два типи поділяються латинські голосні звуки?
7. Як визначити довготу чи короткість голосного?
8. Назвіть правила постановки наголосу.

Завдання 1. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову літери с.

Cíto; cávitas; cervicális; procéssus; coccygéus; cóllum; encéphalon; plíca; cystítis; crísta; apicális; cáput cóstae; dens incisívus; córpus clavículae; ligaméntum crucifórme.

Завдання 2. Підкресліть слова, в яких буквосполучення «ti» читається як [ці].

Articulatio; combustio; repetitio; solutio; eminentia; mixtio; comparatio; dilatatio; vestibulum; granulatio; ostium; retina; habitatio; tibia; conjugatio; palatinus; sanatio.

Завдання 3. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову літер **g** та **h**.

Numero; haemoglobinum; genu; hypoglossus; gingiva; os hyoideum; haemangioma; hypertonia; gastritis; homo; glandula; habitus; geniculum.

Завдання 4. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову буквосполучень **ngu** та **qu**.

Sanguis; inguinalis; unguis; lingua; lingula; angulus; obliquus; aqua; squama; quadratus; quantum satis; quintus; unguentum; Quercus.

Завдання 5. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову **дифтонгів**.

Oedema; venae; scapulae; lineae; tabulae; caecum; linguae; Eucalyptus; coeruleus; auricula; oedema; haematoma; eupnoe; dyspnoe; aer; aegrotus; gangraena; poeta; auctor.

Завдання 6. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову **диграфів**.

Mentha; aether; asthma; ophthalmicus; encephalon; oesophagus; dysthyreosis rhombus; aphthae; concha; lichen; chole; choana; bronchus; labyrinthus; haemorrhagia; pharynx; phthisis; gnathalgia; ophthalmorrhaxis; cirrhosis hepatis; Rheum; Phosphorus; hypophysis; ethmoidalis; ligamentum nuchae.

Завдання 7. Прочитайте та поясніть постановку наголосу.

А. Gingiva; palatinus; saepe; amoeba; unguentum; cerebrum; cervicālis; species; coccygēus; encephalon; sanatio; vitium; brachium; phlegmōne; ophthalmicus; cholera; schola; digitus; capsula; vesica; spurius; granulum; rabies; Convallaria; intermittens; phalangēus; pericardium.

Б. Tumor cerebri; os pneumaticum; foramen incisivum; pars laterālis; gastritis chronica; dilatatio vasorum; morbus incurabilis; dens serotinus; processus palatinus; scapula dextra.

Lectio secunda

Заняття 2.

Тема: Граматичні категорії іменника. Система латинського іменника.

Мета: засвоїти граматичні категорії іменника, вивчити систему латинського іменника.

Латинський іменник має такі граматичні категорії:

1) рід (genus):	masculīnum	– чоловічий (m)
	feminīnum	– жіночий (f)
	neutrum	– середній (n)
2) число (numerus):	singulāris (sing.)	– одинна
	plurālis (plur.)	– множина
3) відмінок (casus):	Nominatīvus (Nom.)	– називний (хто? що?)
	Genetīvus (Gen.)	– родовий (кого? чого?)
	Datīvus (Dat.)	– давальний (кому? чому?)
	Accusatīvus (Acc.)	– знахідний (кого? що?)
	Ablatīvus (Abl.)	– орудний+місцевий (ким? чим? на кому? на чому?)
	Vocatīvus (Voc.)	– кличний

Словникова форма іменника

Приклади

Латинські іменники поділяються на п'ять відмін.

Відміна іменників – це група іменників з однаковими формами словозміни (однаковими відмінковими закінченнями).

Належність іменника до певної відміни визначається

Приклади

Основа іменника визначається

Приклади

Рід іменників I, II, IV та V відмін можна визначити

Приклади

У медичній термінології здебільшого вживаються два відмінки – називний і родовий. Повна таблиця відмінкових закінчень подана у додатку.

Таблиця відмінкових закінчень

ВІДМІНИ								
ВІДМІНКИ	I	II		III		IV	V	
	f	m	n	m	f	n	f	
Singularis								
Nominativus	-a	-us	-um	різні		-us	-u	-es
		-er	-on					
Genetivus	-ae	-i		-is		-us		-ei
Plurālis								
Nominativus	-ae	-i	-a	-es	-a/-ia	-us	-ua	-es
Genetivus	-ārum	-ōrum		-um/-ium		-uum		-ērum

Переклад анатомічних термінів, які складаються з двох іменників, виконується за такою схемою:

Іменник у Nom. Sing./Plur. + іменник у Gen. Sing./Plur.

шийка ребра – **collum** (Nom. Sing.) **costae** (Gen. Sing.)

вена язика – **vena** (Nom. Sing.) **linguae** (Gen. Sing.)

Лексичний мінімум

I відміна

arteria, ae f – артерія (arteri-²)
costa, ae f – ребро
columna, ae f – стовбур
glandūla, ae f – залоза (aden-)
lingua, ae f – язик (gloss-, glott-)
scapūla, ae f – лопатка
vena, ae f – вена (phleb-)
vertebra, ae f – хребець (spondyl-)

II відміна

collum, i n – шия, шийка
ligamentum, i n – зв'язка (syndesm-)
muscūlus, i m – м'яз (my-, myos-)
ramus, i m – гілка
tubercūlum, i n – горбок

² Грецькі корені використовуються для утворення клінічних термінів, наприклад: **adenoma**, **adenitis** тощо.

III відміна

apex, ĩcis m	– верхівка
articulatio, ōnis f	– суглоб (arthr-)
corpus, ōris n	– тіло (somat-)
dens, dentis m	– зуб (odont-)
forāmen, ĩnis n	– отвір
os, ossis n	– кістка (oste-)
pulmo, ōnis m	– легеня (pneumon-)

IV відміна

cornu, us n	– ріг (kerat-)
genu, us n	– коліно (gon-)
processus, us m	– відросток

V відміна

facies, ěi f	– поверхня; лице, обличчя
--------------	---------------------------

Питання для самоконтролю

1. З яких компонентів складається словникова форма іменника в латинській мові?
2. Які відмінки іменників ви знаєте?
3. На скільки відмін поділяються латинські іменники?
4. Що таке основа іменника?
5. Як визначити відміну латинського іменника?
6. Як визначити основу латинського іменника?
7. Навіщо потрібно вміти визначати відміну та основу іменників?
8. Який порядок слів в анатомічному терміні, що складається з двох іменників?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

Nom. Sing	Gen. Sing.	Рід	Переклад	
			Nom. Sing.	Gen. Sing.
vertebra			хребець	хребця
	musculi	m	м'яз	
facies			поверхня, лице	
	venae		вена	
cornu			ріг	
	processus		відросток	
costa			ребро	
	ligamenti	n	зв'язка	
scapula			лопатка	
	columnae		стовп	
ganglion			ганглій	
vesica			міхур	
	lobi	m	частка	
	genus	n	коліно	
	meatus	m	хід	

Завдання 2. Напишіть повну форму Gen. Sing., визначте відміну і основу іменників. Перекладіть українською мовою.

<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>	<i>Основа</i>	<i>Відміна</i>	<i>Переклад</i>	
				<i>Nom.</i>	<i>Gen.</i>
corpus, ōris n					
costa, ae f					
collum, i n					
apex, ĭcis m					
pulmo, ōnis m					
os, ossis n					
articulatio, ōnis f					

Завдання 3. Викресліть іменники, які не належать до зазначеної відміни.

<i>I відміна</i>	<i>II відміна</i>	<i>III відміна</i>	<i>IV відміна</i>	<i>V відміна</i>
mamma, ae f	ligamentum, i n	dens, dentis m	processus, us m	superficies, ei f
costa, ae f	meatus, us m	vesica, ae f	canālis, is m	rabies, ei f
forāmen, i m	nodus, i m	fossa, ae f	radix, icis f	facies, ei f
dens, dentis m	musculus, i m	cavitas, atis f	cornu, us n	labium, i n
arteria, ae f	ganglion, i n	sanatio, onis f	hiatus, us m	auris, is f
oedema, atis n	corpus, oris n	pulmo, onis m	lingua, ae f	spes, ei f

Завдання 4. Додайте закінчення до анатомічних термінів.

<i>№</i>	<i>Термін</i>	<i>Переклад</i>
1.	горбок зуба	tubercūlum dentis
2.	шийка ребра	coll... cost...
3.	м'яз коліна	muscul... gen...
4.	артерія лопатки	arteri... scapul...
5.	м'яз язика	muscul... lingu...
6.	суглоб коліна	articulatio gen...
7.	вена шиї	ven... coll...
8.	поверхня суглоба	faci... articulation...
9.	тіло кістки	corpus oss...
10.	гілка артерії	ram... arteri...
11.	кістка тіла	os corpor...

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. arteria colli

---

2. apex pulmōnis

---

3. forāmen venae

---

4. tubercŭlum costae

---

5. processus vertebrae

---

6. arteria genus

---

7. facies linguae

---

8. muscŭlus colli

---

9. corpus vertebrae

---

10. vena faciēi

---

11. processus ossis

---

12. vena columnae

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1. суглоб коліна

---

2. горбок ребра

---

3. поверхня кістки

---

4. вена язика

---

5. м'яз лопатки

---

6. зв'язка легені

---

7. верхівка рога

---

8. отвір хребця

---

9. тіло м'яза

---

10. зв'язка коліна

---

11. залоза язика

---

12. артерія коліна

---

13. гілка шиї

---

14. отвір язика

Lectio tertia

Заняття 3.

Тема: Граматичні категорії прикметника. Система латинського прикметника. Прикметники I та II відміни. Числівники. Моделі анатомічних термінів.

Мета: засвоїти граматичні категорії прикметника. Навчитися визначати основу прикметників I та II відміни. Вміти перекладати анатомічні терміни з узгодженим означенням.

Латинський прикметник має такі граматичні категорії: рід (m, f, n), число (singularis, plurālis), відмінок (найбільш уживані в анатомічній термінології – Nominativus та Genetivus), відміну.

У латинській мові прикметники належать до 3-х відмін та поділяються на дві групи: 1) прикметники I–II відмін; 2) прикметники III відміни.

Відмінкові закінчення прикметників

Відміни	II	I	II	III				
				2-х закінчень	1-го закінчення	вищого ступеня порівняння		
Відмінки	m	f	n	m, f	n	m, f	n	
Nom. Sing.	-us	-a	-um	-is	-e	-r/-s/-x	-ior	-ius
Gen. Sing.	-i	-ae	-i	-is	-is		(-ior)is	
Nom. Plur.	-us	-ae	-a	-es	-ia	-es	-ia	(-ior)es (-ior)a
Gen. Plur.	-ōrum	-ārum	-ōrum	-ium	-ium	-ium	-ium	(-ior)um

Словникова форма прикметників I та II відміни складається з

Приклади

Основа прикметників I та II відміни визначається

Приклади

У латинській мові числівники мають таку ж граматичну структуру, як і прикметники I–II відміни.

Приклади

4. Іменник Nom. + іменник Gen. + прикметник Gen.

1 (що?) 2 (якої?) 3 (чого?) 1 3 2
вена правої легені – *vena pulmōnis dextrī*

5. Іменник Nom. + прикметник Nom. + іменник Gen.

1 (яка?) 2 (що?) 3 (чого?) 2 1 3
глибока вена язика – *vena profunda linguae*

Лексичний мінімум

Прикметники I–II відміни

<i>cavus, a, um</i>	– порожнистий
<i>coccygēus, a, um</i>	– куприковий
<i>*os coccūgis</i>	– куприкова кістка
<i>dexter, tra, trum</i>	– правий
<i>sinister, tra, trum</i>	– лівий
<i>externus, a, um</i>	– зовнішній
<i>internus, a, um</i>	– внутрішній
<i>latus, a, um</i>	– широкий
<i>longus, a, um</i>	– довгий
<i>medius, a, um</i>	– середній
<i>palatīnus, a, um</i>	– піднебінний
<i>profundus, a, um</i>	– глибокий
<i>thoracīcus, a, um</i>	– грудний
<i>thyroidēus, a, um</i>	– щитоподібний
<i>transversus, a, um</i>	– поперечний
<i>zygomatīcus, a, um</i>	– виличний

Числівники

<i>primus, a, um</i>	– перший
<i>secundus, a, um</i>	– другий
<i>tertius, a, um</i>	– третій
<i>quartus, a, um</i>	– четвертий
<i>quintus, a, um</i>	– п'ятий
<i>sextus, a, um</i>	– шостий
<i>septīmus, a, um</i>	– сьомий
<i>octāvus, a, um</i>	– восьмий
<i>nonus, a, um</i>	– дев'ятий
<i>decīmus, a, um</i>	– десятий

Запам'ятайте значення термінів

Порожниста вена (*лат. vena cava, англ. caval vein*) – це одна з двох головних вен, яка збирає кров з усіх інших вен та несе її до правого передсердя.

Питання для самоконтролю

1. На скільки відмін поділяються прикметники у латинській мові?
2. З яких компонентів складається словникова форма прикметників I–II відміни?
3. За якою формою визначається основа прикметника I–II відміни?

4. Яка частина мови завжди стоїть першою в анатомічному терміні?
5. За якими граматичними категоріями узгоджуються прикметники з іменниками?
6. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з двох іменників?
7. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з іменника та двох прикметників?
8. Який порядок слів у анатомічному терміні, який складається з двох іменників і одного прикметника?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

№	<i>II m</i>	<i>I f</i>	<i>II n</i>	Основа	Переклад
1.	latus	lata	latum	lat-	широкий
2.		transversa			
3.			longum		
4.	profundus				
5.		prima			
6.			coccygēum		
7.		zygomatica			
8.	dexter				
9.		sinistra			
10.			palatīnum		
11.	thyroidēus				
12.		tertia			
13.				septim-	
14.	quartus				

Завдання 2. Підберіть відповідне закінчення, перекладіть українською мовою.

Зразок : glandūla thyroidē_a_(-us, -a, -um) щитоподібна залоза

1. muscūlus long__ (-us, -a, -um)
2. ligamentum transvers__(-us, -a, -um)
3. ramus profund__ (-us, -a, -um)
4. vertebra septīm__ (-us, -a, -um)
5. genu dext__ (-er, -rus, -ra, -rum)
6. vertebra coccygē__ (-us, -a, -um)
7. os zygomatic__ (-us, -a, -um)
8. facies intern__ (-us, -a, -um)
9. os palatīn__ (-us, -a, -um)
10. costa secund__ (-us, -a, -um)
11. processus zygomatic__ (-us, -a, -um)
12. forāmen thyroidē__ (-us, -a, -um)
13. nervus (i m – нерв) octav__ (-us, -a, -um)
14. pes (pedis m – стопа) sinist__ (-er, -rus, -ra, -rum)
15. corpus callōs__ (-us, -a, -um мозолистий)

Завдання 3. Доповніть таблицю.

Термін	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Переклад Gen. Sing.
глибока вена	vena profunda	venae profundae	глибокої вени
третій зуб			
вилична кістка			
ліве коліно			
поперечний м'яз			
щитоподібна залоза			
права лопатка			
довгий м'яз			
піднебінна поверхня			
грудна артерія			
ліва легеня			
широка зв'язка			
порожниста вена			
поперечний відросток			

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

1. dens secundus
2. processus zygomaticus
3. genu sinistrum
4. corpus costae
5. arteria interna
6. arteria thoracica interna
7. apex pulmōnis
8. pulmo dexter
9. apex pulmōnis dextri
10. vena faciēi
11. vena profunda faciēi
12. processus transversus
13. processus transversus vertebrae
14. ligamentum transversum scapulae
15. vena cava
16. forāmen venae cavae
17. os zygomaticum
18. facies ossis zygomatici

Завдання 5. Перекладіть терміни латинською мовою

1.	права легеня	
2.	порожниста вена	
3.	поперечний суглоб	
4.	зовнішня поверхня	
5.	сьоме ребро	
6.	десятий хребець	
7.	виличний відросток	
8.	поперечна зв'язка	
9.	щитоподібна залоза	
10.	ріг куприкової кістки	
11.	поперечна зв'язка лопатки	
12.	піднебінна поверхня зуба	
13.	середня артерія коліна	
14.	тіло другого ребра	
15.	перший грудний хребець	
16.	отвір сьомого хребця	
17.	четвертий грудний хребець	
18.	верхівка куприкового хребця	
19.	зв'язка щитоподібної залози	
20.	права щитоподібна вена	
21.	поверхня піднебінної кістки	

Lectio quarta

Заняття 4.

Тема: Прикметники III відміни. Моделі анатомічних термінів (продовження)

Мета: навчитися визначати основу та відмінювати прикметники III відміни. Вміти перекладати багатослівні анатомічні терміни з різними типами означень.

Прикметники III відміни поділяються на такі групи:

- 1) прикметники трьох закінчень: **-er (m), -is (f), -e (n)**³
saluber, -bris, -bre (saluber, salubris, salubre) – здоровий.
- 2) прикметники двох закінчень: **-is (m, f), -e (n)**
brevis, e (brevis, breve) – короткий;
- 3) прикметники одного закінчення **Nom. Sing. -r, -s, -x (m, f, n), Gen. Sing. -is (m, f, n)**
simplex, ĩcis (simplex, simplicis) – простий;
- 4) прикметники вищого ступеня порівняння, який утворюється додаванням до основи прикметників суфіксів **-ior (m, f)** та **-ius (n)**
latus, a, um – широкий > lat-ior, lat-ius – ширший

В анатомічній термінології здебільшого вживаються тільки **шість прикметників** у формі вищого ступеня порівняння:

- major, majus – великий
- minor, minus – малий
- anterior, anterieus – передній
- posterior, posterius – задній
- superior, superius – верхній
- inferior, inferius – нижній

Відмінкові закінчення прикметників III відміни

Відмінки	2-х закінчень		1-го закінчення		вищого ступеня порівняння	
	m, f	n	m, f	n	m, f	n
Nom. Sing.	-is	-e	-r/-s/-x		-ior	-ius
Gen. Sing.	-is		-is		(-ior)is	
Nom. Plur.	-es	-ia	-es	-ia	(-ior)es	(-ior)a
Gen. Plur.	-ium		-ium		(-ior)um	

Словникова форма прикметників III відміни 2-х закінчень складається

Приклади

---

³ Ця група прикметників майже не вживається в анатомічній термінології

Основа прикметників III відміни 2-х закінчень визначається

Словникова форма прикметників III відміни 1-го закінчення складається

Приклади

Основа прикметників III відміни 1-го закінчення визначається

Словникова форма прикметників III відміни вищого ступеня порівняння складається

Приклади

Основа прикметників III відміни вищого ступеня порівняння визначається

Моделі анатомічних термінів (продовження)

У термінах, де іменник у Nom. та іменник у Gen. мають узгоджені з ними прикметники, порядок слів такий:

5. Іменник у Nom. + прикметник у Nom. + іменник у Gen. + прикметник у Gen.:

1	2	3	4
(який?) Nom.Sing.	(що?) Nom. Sing	(якого?) Gen. Sing.	(чого?) Gen. Sing
поперечний	відросток	поперекового	хребця
2	1	4	3
processus transversus vertebrae lumbālis			

Послідовність дій при перекладі багатослівних анатомічних термінів:

1. Шукаємо іменник у називному відмінку (що?).
2. Визначаємо рід іменника.
3. Шукаємо прикметник, який відноситься до іменника у Н.в. (який? яка? яке?).
4. Складаємо термін у Nom. Sing.
5. Шукаємо іменник у родовому відмінку (чого?), визначаємо його рід.
6. Шукаємо прикметник у родовому відмінку, узгоджуємо його з іменником у родовому відмінку.

Лексичний мінімум

III відміна, прикметники 2-х закінчень

<i>m, f</i>	<i>n</i>	
articulāris, e		– суглобовий
brevis, e		– короткий
cervicālis, e		– шийний
ethmoidālis, e ⁴		– решітчастий
frontālis, e		– лобовий
jugulāris, e		– яремний
laterālis, e		– бічний (латеральний)
lumbālis, e		– поперековий
mediālis, e		– медіальний (присередній)
occipitālis, e		– потиличний
parietālis, e		– тім'яний
sacrālis, e		– крижовий
*os sacrum		– крижова кістка
vertebrālis, e		– хребцевий

III відміна, прикметники 1-го закінчення

<i>Nom.</i>	<i>Gen.</i>	
biceps, bicipītis		– двоголовий
simplex, simplīcis		– простий
teres, terētis		– круглий

III відміна, прикметники вищого ступеня порівняння

<i>m, f</i>	<i>n</i>	
superior, ius		– верхній
inferior, ius		– нижній
anterior, ius		– передній
posterior, ius		– задній
major, majus		– великий
minor, minus		– малий

⁴ У ТА надається перевага варіанту ethmoideus, a, um: os ethmoideum, crista ethmoidea

Запам'ятайте терміни

Яремні вени (*лат. venae jugulares*) – це судини, через які насичена вуглекислим газом кров відводиться від голови та шиї до підключичної судини. Розподіляються на внутрішні та зовнішні; разом утворюють яремну венозну дугу (*лат. arcus venosus jugularis*).

Питання для самоконтролю

1. На які групи поділяються прикметники III відміни?
2. Яка словникова форма прикметників III відміни 2-х закінчень?
3. Яка словникова форма прикметників III відміни 1-го закінчення?
4. Яка словникова форма прикметників III відміни вищого ступеня порівняння?
5. Як визначити основу для кожної групи прикметників III відміни?
6. Який порядок слів в анатомічному терміні, що складається з двох іменників і двох прикметників?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

Nom. Sing.		Gen. Sing.	Основа	Переклад
m, f	n			
cervicālis	cervicāle	cervicālis	cervical-	шийний
	frontāle			
superior				
	simplex			
		teretis		
brevis				
	ethmoidāle			
	anterius			
mediālis				
occipitālis				
	minus			
major				
		inferioris		
sacrālis				
	parietāle			

Завдання 2. Викресліть прикметники, які не належать до поданої групи.

Прикметники двох закінчень	Прикметники одного закінчення	Прикметники вищого ступеня порівняння
sphenoidālis, e	impar, imparis	superior, ius
par, paris	ulnaris, e	posterior, ius
craniālis, e	biceps, bicipitis	fibularis, e
profundus, a, um	simplex, simplicis	teres, teretis
radiālis, e	thoracicus, a, um	anterior, ius

Завдання 3. Підберіть відповідні закінчення або форму прикметника, перекладіть українською мовою.

1. os brev__ (-is, -e)
2. processus articulār__ (-is, -e)
3. vertebra cervicāl__ (-is, -e)
4. os frontāl__ (-is, -e)
5. vena jugulār__ (-is, -e)
6. facies articulār__ (-is, -e)
7. forāmen ethmoidāl__ (-is, -e)
8. facies laterāl__ (-is, -e)
9. muscūlus_____ (biceps, bicipītis)
10. ligamentum_____ (teres, terētis)
11. articulatio_____ (simplex, simplīcis)
12. muscūlus_____ (minor, minus)
13. processus_____ (anterior, ius)
14. tubercūlum_____ (minor, minus)
15. forāmen_____ (anterior, ius)
16. vena_____ (posterior, ius)
17. ligamentum_____ (superior, ius)

Завдання 4. Доповніть таблицю.

Словосполучення	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Переклад Gen. Sing.
нижня вена	vena inferior	venae inferioris	нижньої вени
потилична кістка			
шийний хребець			
простий суглоб			
тім'яна кістка			
коротка зв'язка			
тім'яна артерія			
малий ріг			
двоголовий м'яз			
медіальний горбок			
нижня поверхня			
яремний отвір			
хребцевий стовбур			
бічний відросток			
кругла зв'язка			
шийна гілка			
хребцевий отвір			

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. vena jugularis
2. os occipitāle
3. facies parietālis
4. muscūlus brevis
5. vertebra cervicālis
6. tubercūlum articulāre
7. forāmen occipitāle
8. muscūlus teres
9. forāmen parietāle
10. processus frontālis
11. os breve
12. muscūlus posterior
13. ligamentum anterius
14. forāmen sacrāle posterius
15. facies inferior linguae
16. tubercūlum vertebrae cervicālis
17. corpus muscūli bicipītis
18. apex ossis sacri
19. processus ossis parietālis
20. facies vertebrae cervicālis
21. corpus vertebrae lumbālis
22. facies mediālis pulmōnis sinistri
23. tubercūlum posterius vertebrae cervicālis

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1. верхівка крижового рогу
2. верхня грудна артерія
3. задній крижовий отвір
4. велика піднебінна артерія
5. малий круглий м'яз
6. поверхня крижової кістки
7. передній решітчастий отвір
8. верхня щитоподібна вена
9. нижній щитоподібний горбок
10. верхня суглобова зв'язка
11. верхня артерія коліна
12. передня суглобова поверхня
13. внутрішня яремна вена
14. передня поверхня поперекового відростка
15. виличний відросток лобової кістки
16. латеральна поверхня виличної кістки
17. суглобова поверхня горбка ребра

Lectio quinta

Заняття 5.

Тема: Іменники I та II відмін. Nominativus et Genetivus Plurālis.

Мета: уміти утворювати форми множини іменників I та II відміни. Перекладати терміни з іменниками у формах множини. Засвоїти усталені в анатомічній термінології скорочення.

До I відміни належать іменники _____ роду із закінченням _____ в Genetivus Singulāris та _____ в Nominativus Singulāris.

Наприклад: _____

До II відміни належать іменники _____ та _____ роду із закінченням _____ в Genetivus Singulāris та _____ в Nominativus Singulāris.

Наприклад: _____

Утворення форм множини

Основа іменника + закінчення Nom. / Gen. Plur.

Іменник: vertebra, ae f

Основа: vertebr-

Nom. Plur. vertebr-ae

Gen. Plur. vertebr-arum

Закінчення Nominativus et Genetivus Plurālis іменників⁵

Відміна	I	II		III			IV		V
Рід	f	m	n	m	f	n	m	n	f
Nom. Plur.	-ae	-i	-a	-es	-es	-a / ia*	-us	-ua	-es
Gen. Plur.	-arum	-orum	-orum	-um/-ium**			-uum		-erum

* Для іменників середнього роду, які у Nom. Sing. мають закінчення -e, -al, -ar (rete, is n).

** Для рівноскладових іменників та іменників, основа яких закінчується на два приголосних.

Правило середнього роду

Nom. Plur. всіх іменників середнього роду закінчується на -a:

Відміна	II	III	IV
Nom. Sing.	ligamentum	forāmen rete	cornu
Nom. Plur.	ligamenta	foramina retia	cornua

Скорочення в анатомічній номенклатурі

Досить поширеним у наукових виданнях та анатомічних атласах є вживання скорочень для позначення органів.

Термін	Singularis		Plurālis	
	Скорочення	Повна форма	Скорочення	Повна форма
артерія	a.	arteria	aa.	arteriae
м'яз	m.	muscūlus	mm.	muscūli
нервовий вузол	gangl.	ganglion	gangll.	ganglia

⁵ Розглядається протягом опанування матеріалу

Лексичний мінімум

Іменники I відміни

bursa, ae f	– сумка
crista, ae f	– гребінь
fascia, ae f	– фасція
fibŭla, ae f	– малогомілкова кістка
fossa, ae f	– ямка
incisŭra, are f	– вирізка
mandibŭla, ae f	– нижня щелепа (geny-)
maxilla, ae f	– верхня щелепа (gnath-)
tibia, ae f	– великогомілкова кістка

Іменники II відміни

brachium, i n	– плече
cerĕbrum, i n	– великий мозок (encephal-)
cranium, i n	– череп
digĭtus, i m	– палець (dactyl-)
ganglion, i n	– нервовий вузол, ганглій
humĕrus, i m	– плечова кістка
lobus, i m	– частка
membrum, i n	– кінцівка
nasus, i m	– ніс (rhin-)
nervus, i m	– нерв (neur-)
ocŭlus, i m	– око (ophthalm-)
radius, i m	– променева кістка
utĕrus, i m	– матка (metr-, hyster-)
ventricŭlus, i m	– шлуночок

Іменник III відміни

cavitas, atis f	– порожнина
-----------------	-------------

Запам'ятайте терміни

Фасція (*лат.* fascia, ae f) – це оболонка, яка вкриває м'язи, внутрішні органи та сухожилки.

NB! Термін «фасція шиї» має два варіанти перекладу: fascia colli/fascia cervicālis.

Питання для самоконтролю

1. Як визначається основа іменників I та II відміни?
2. Як утворити форми Nom. Plur. та Gen. Plur.
3. Сформулюйте «правило середнього роду».
4. Для яких термінів в анатомічній номенклатурі використовуються скорочення? Як оформлюється аббревіація на письмі?

Завдання 1. Утворіть форму множини від поданих іменників, перекладіть українською мовою.

№	Nominativus singularis	Nominativus plurālis	Переклад (pl.)
1.	musculus	musculi	м'язи
2.	genu		
3.	arteria		
4.	processus		
5.	cornu		
6.	fossa		
7.	tuberculum		
8.	vena		
9.	nervus		
10.	oculus		
11.	ligamentum		
12.	nodus		
13.	fascia		
14.	articulatio		
15.	pulmo		

Завдання 2. Доповніть таблицю анатомічних скорочень.

Термін	Singularis		Plurālis	
	Скорочення	Повна форма	Скорочення	Повна форма
зв'язка	lig.		ligg.	
нерв	n.		nn.	
вена	v.		vv.	
гілка	r.		rr.	
м'яз	m.		mm.	

Завдання 3. Визначте рід іменників за закінченням Nom. Sing.

uterus, i...; clavicula, ae...; cancer, cri...; ligamentum, i...; colon, i...; angulus, i...; fissura, ae...; organon, i...; atrium, i...; ramus, i...; puer, eri...; puella, ae...; palatum, i...; nasus, i...

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою, звертаючи увагу на форми множини.

1.	тіло нижньої щелепи
2.	ліве око
3.	фасція шиї
4.	поверхня плечової кістки
5.	тіло променевої кістки
6.	вирізка легені
7.	глибока сумка
8.	ріг матки
9.	відросток променевої кістки
10.	отвір нижньої щелепи

11. порожнина матки
12. кістки пальців
13. м'язи плеча
14. ямки черепа
15. нервові вузли (ганглії)
16. порожнина черепа
17. артерії коліна
18. фасції м'язів
19. відростки хребців
20. отвори вен
21. суглоби плеча
22. гілки нервів
23. шийка променевої кістки

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. corpus humeri
2. crista mediālis
3. bursa laterālis
4. articulatio humeri
5. musculus oculi
6. bursae colli
7. articulationes cranii
8. fasciae membrorum
9. musculi faciēi
10. venae linguae
11. bursa membri inferiōris
12. facies anterior radii
13. ligamenta columnae vertebrālis
14. facies posterior fibulae

Завдання 6. Підберіть слова і поставте у потрібну форму.

Ventriculus, i m; vena, ae f; vertebra, ae f; nervus, i m; tuberculum, i n; ethmoidālis, e; tibia, ae f; cranium, i n; radius, i m; arteria, ae f

1. отвори вен – foramina _____
2. шийні нерви – _____ cervicāles
3. борозна потиличної артерії – sulcus _____ occipitālis
4. горбки поперечного відростка – _____ processus transversi
5. задня поверхня великогомілкової кістки – facies posterior _____
6. задній решітчастий отвір – forāmen _____ posterius
7. нижня вена лівого шлуночка – vena inferior _____ sinistri
8. передня ямка черепа – fossa anterior _____
9. поперечні відростки хребців – processus transversi _____
10. задня поверхня променевої кістки – facies posterior _____

Завдання 7. Перекладіть латинською мовою.

1. кругла зв'язка матки

---

2. нижній шийний ганглії

---

3. сумка круглого м'яза

---

4. виличний відросток верхньої щелепи

---

5. гребінь малого горбка

---

6. четвертий шлуночок мозку

---

7. передня артерія плеча

---

8. малий горбок плечової кістки

---

9. двоголовий м'яз плеча

---

10. артерії нижньої кінцівки

---

11. м'язи нижньої повіки

---

12. частки щитоподібної залози

---

13. сумки нижньої кінцівки

---

14. вени хребцевого стовбура

---

15. зв'язки правої лопатки

---

16. суглоби хребцевого стовбура

Lectio sexta

Заняття 6.

Тема: Прикметники I та II відмін. Утворення форм Plurālis.

Мета: навчитися утворювати форми множини прикметників I та II відмін. Узгоджувати прикметники з іменниками у Nominativus Plurālis.

До I–II відмін належать прикметники із закінченнями _____ для чоловічого роду; _____ – жіночого; _____ – середнього.

Прикметники I–II відміни відмінюються аналогічно до іменників _____ відмін.

Форми прикметників чоловічого та середнього роду відмінюються за _____ відміною, форми жіночого роду – за _____ відміною.

Основа прикметників I–II відмін визначається за формою _____.

Прикметники III відміни поділяються на групи _____.

Основа прикметників III відміни 1-го закінчення визначається за _____, прикметників 2-х закінчень за _____, форм вищого ступеня порівняння за _____.

Утворення форм множини

основа прикметника + закінчення Nom. / Gen. Plurālis

Прикметник: *latus, a, um* – широкий

Основа: *lat-*

	m	f	n
Nom. Plur.	<i>lat-i</i>	<i>lat-ae</i>	<i>lat-a</i>
Gen. Plur.	<i>lat-orum</i>	<i>lat-arum</i>	<i>lat-orum</i>

Прикметник завжди узгоджується з іменником у роді, числі, відмінку

Однина	Множина
глибока артерія – <i>arteria profunda</i>	глибокі артерії – <i>arteriae profundae</i>
випукла кістка – <i>os zygomaticum</i>	випуклі кістки – <i>ossa zygomatica</i>
поперечний м'яз – <i>muscūlus transversus</i>	поперечні м'язи – <i>muscūli transversi</i>

Закінчення прикметників у Nom. та Gen. Plur.⁶

Рід	I–II відміна			III відміна	
	m	f	n	m, f	n
Nom. Plur.	-i	-ae	-a	-es	-ia/ -(ior)a
	<i>longi dextri</i>	<i>longae dextrae</i>	<i>longa dextra</i>	<i>breves superiores</i>	<i>brevia superiora</i>
	довгі праві			короткі верхні	
Gen. Plur.	-ōrum	-ārum	-ōrum	-ium/ -(ior)um	
	<i>longōrum dextrōrum</i>	<i>longārum dextrārum</i>	<i>longōrum dextrōrum</i>	<i>brevium superiōrum</i>	
	довгих правих			коротких верхніх	

⁶ Розглядається протягом опанування курсу

Лексичний мінімум

Іменники

canālis, is m	– канал
nodus, i m	– вузол
sulcus, i m	– борозна
tunīca, ae f	– оболонка
vesīca, ae f	– міхур (cyst-)

Прикметники

cardiācus, a, um	– серцевий
biliāris, e	– жовчний
fellēus, a, um	– жовчний
gastrīcus, a, um	– шлунковий
glutēus, a, um (musculus, arteria, nervus)	– сідничний (м'яз, артерія)
ischiadīcus, a, um (incisūra, forāmen, tuber, bursa, nervus, plexus)	– сідничний (вирізка, отвір, горб, сумка, нерв, сплетення)
liber, bera, berum	– вільний
lymphatīcus, a, um (vas, nodus, plexus)	– лімфатичний (судина, вузол, сплетення)
lymphoidēus, a, um (systema, nodus, ductus)	– лімфоїдний (іноді лімфатичний) (система, вузол, протока)
mucōsus, a, um	– слизовий
obliquus, a, um	– косий
rectus, a, um	– прямий
spinōsus, a, um	– остистий
urinarius, a, um	– сечовий
venōsus, a, um	– венозний

Запам'ятайте терміни:

os hyoīdeum	– під'язикова кістка
nervus hypoglossus	– під'язиковий нерв
glandūla sublinguālis	– під'язикова залоза
tunīca mucōsa	– слизова оболонка

NB: термін «лімфатичний вузол» має два латинські еквіваленти: **nodus lymphatīcus** та **nodus lymphoideus**;

«жовчний міхур» може перекладатися **vesīca biliāris** чи **vesīca fellea**

Питання для самоконтролю

1. Які закінчення мають прикметники у множині?
2. До якої частин слова треба додати закінчення Nom. / Gen. Plur., щоб утворити форму множини?

Завдання 1. Утворіть форму Nominativus plurālis.

№	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
1.	long...	long...	long...
2.	profund...	profund...	profund...
3.	lat...	lat...	lat...
4.	obliqu...	obliqu...	obliqu...
5.	rect...	rect...	rect...

№	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
1.	cervical...	cervical...	cervical...
2.	occipital...	occipital...	occipital...
3.	brev...	brev...	brev...
4.	jugular...	jugular...	jugular...
№	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
1.	superior...	superior...	superior...
2.	anterior...	anterior...	anterior...
3.	posterior...	posterior...	posterior...
4.	inferior...	inferior...	inferior...

Завдання 2. Доповніть терміни відповідними закінченнями.

№	Термін	Переклад
1.	косі м'язи	muscul... obliqu...
2.	глибокі вени	ven... profund...
3.	лімфатичні вузли	nod... lymphatic.../nod... lymphoid...
4.	остисті відростки	process... spinos...
5.	прямі м'язи	muscul... rect...
6.	сідничні м'язи	muscul... glute...
7.	малі канали	canal... minor...

Завдання 3. Доповніть терміни відповідними закінченнями, перекладіть українською мовою.

№	Nominativus singularis	Nominativus pluralis	Переклад
1.	fascia profunda	fasciae profundae	глибокі фасції
2.	musculus longus	muscul... long...	
3.	processus transversus	process... transvers...	
4/	ligamentum latum	ligament... lat...	
5.	lobus medius	lob... medi...	
6.	vertebra cervicālis	vertebr... cervical...	
7.	ramus gastricus	ram... gastric...	
8.	processus vertebrālis	process... vertebral...	

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою.

1.	піднебінні борозни
2.	довгі м'язи
3.	куприкові хребці
4.	виличні кістки
5.	косі м'язи
6.	внутрішні вени
7.	вільні кінцівки
8.	поперекові хребці
9.	венозні борозни
10.	лімфатичні вузли
11.	задні м'язи
12.	верхні гілки
13.	грудні нервові вузли

Завдання 5. Доповніть таблицю.

	Nom. Sing.	Nom. Plur.	Переклад Nom. Plur.
1.		ligamenta profunda	
2.		muscūli obliqui	
3.		cornua coccygēa	
4.	forāmen palatīnum		
5.			остисті відростки
6.	nodus lymphaticus		
7.		venae gastrīcae	
8.	ganglion thoracicum		
9.			піднебінні залози
10.		rami cardiāci	
11.		membra libēra	
12.		arteriae breves	
13.	canālis minor		

Завдання 6. Перекладіть українською мовою.

1. musculus glutēus
2. bursa ischiadica
3. canālis mandibulae
4. rami articulares
5. sulci venosi
6. muscūli recti
7. ligamenta thyroidea
8. ganglia thoracica
9. vertebrae coccygae
10. nervus glutēus superior
11. musculus externus oculi
12. tunica mucosa nasi
13. incisura ischiadica major
14. musculus glutēus medius
15. venae profundae brachii
16. arteriae gastricae breves
17. bursae membri superioris
18. cornu majus ossis hyoidei

Завдання 7. Перекладіть латинською мовою.

1. слизова оболонка матки

---

2. середня серцева вена

---

3. великий піднебінний канал

---

4. передній прямий м'яз

---

5. верхня сіднична артерія

---

6. тіло жовчного міхура

---

7. борозна потиличної артерії

---

8. канал під'язикового нерва

---

9. глибокі вени лица

---

10. ріг під'язикової кістки

---

11. лімфатичні вузли ший

---

12. внутрішні вени великого мозку

---

13. грудні серцеві гілки

---

14. малі піднебінні отвори

Lectio septima

Заняття 7.

Тема: Загальна характеристика іменників III відміни. Іменники чоловічого роду.

Мета: уміти визначати іменники III відміни, виділяти основу іменників III відміни. Знати закінчення іменників III відміни чоловічого роду. Утворювати форми множини іменників III відміни.

Загальна характеристика іменників III відміни:

1. До III відміни належать іменники, які в Genetivus Singulāris мають закінчення **-is**.
2. До III відміни належать іменники всіх трьох родів.

Наведіть приклад іменників III відміни

чоловічого роду _____

жіночого роду _____

середнього роду _____

3. Основа визначається шляхом відкидання від форми Gen. Sing. закінчення **-is**.

Словникова форма	Основа
radix, ĩcis f	radic-
forāmen, ĩnis n	foramin-
apex, ĩcis m	
articulatio, ōnis f	
vas, vasis n	

4. У більшості іменників III відміни основа Nom. Sing. і Gen. Sing. не співпадає. Залежності від співвідношення основ усі іменники III відміни поділяються на дві групи:

<i>Рівноскладові</i>	<i>Нерівноскладові</i>
Кількість складів у Nom. Sing. і Gen. Sing. однакова	Кількість складів у Nom. Sing. і Gen. Sing. різна (у Gen. Sing. на 1 склад більше)
Nom. Sing. canālis – 3 склади	Nom. Sing. forāmen – 3 склади
Gen. Sing. canālis – 3 склади	Gen. Sing. foramĭnis – 4 склади

5. Родові закінчення іменників III відміни

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. Sing.	-o (крім -do, -go, -io), -or, -os, -es (нерівноскладові), -er, -ex	-do, -go, -io, -as, -es (рівноскладові), -is, -us (Gen. Sing. -utis, -udis), -ns, -rs, -ax, -ix, -ox, -ux, -nx, -lx	-al, -ar, -e, -en, -us (Gen. Sing. -eris, -oris, -uris), -ma, -ur, -t, -c, -l
Gen. Sing.	-is		
Nom. Plur.	-es		-a/-ia
Gen. Plur.	-um/-ium		

Рід іменників III відміни визначається за закінченням Nom. Sing. із урахуванням зміни основи.

Наприклад, закінчення **-us** властиве жіночому і середньому роду, однак закінчення Gen. Sing. **-oris** вказує на середній рід, а **-udis** – на жіночий.

Враховуючи це, можна визначити рід іменників:

corpus, oris _____

incus, udis _____

Особливості утворення форм множини іменників III відміни

Відмінкові закінчення для форм Nom. та Gen. Plur. див. у занятті № 5.

Закінчення **Nom. Plur. m, f** – всі типи іменників **-es**; **Nom. Plur. n** – більшість іменників **-a**, іменники середнього роду з закінченням Nom. Sing. -e, -al, -ar: **-ia**.

Закінчення **Gen. Plur. -ium**:

а) нерівноскладові іменники з основою на 2 приголосних (os, **ossis n**);

б) рівноскладові іменники з закінченням Nom. Sing. на -es, -is (canālis, is m).

в) іменники середнього роду з закінченням Nom. Sing. -e, -al, -ar (rete, is **n**)

У решти іменників закінчення **Gen. Plur. -um**.

Наприклад: _____

NB! Найбільш уживані в анатомічній термінології форми Gen. Plur. На **-ium**: **ossium, dentium, canalium**.

Родові закінчення іменників III відміни чоловічого роду

Закінчення Nom. Sing.	Приклад
-o (крім -do, -go, -io)	pulmo, onis m homo, inis m
-or	liquor, oris m
-os	flos, oris, m
-er	ureter, eris m venter, tris m
-ex	pollex, ĩcis m
-es (для нерівноскладових іменників)	pes, pedis m stapes, edis m
Винятки mater, tris f gaster, tris f os, ossis n os, oris n cor, cordis n tuber, ĩris n	

Лексичний мінімум

Іменники II відміни

atrium, i n

calcanĕus, i m

*tuber calcanei

– передсердя

– п'яткова кістка

– п'ятковий горб (букв. горб п'яткової кістки)

Іменники III відміни

homo, hominis m	– людина (anthrop-)
index, icis m	– вказівний палець кисті ⁷
pollex, icis m	– великий палець кисті
musculus abductor, oris m ⁸	– відвідний м'яз
musculus adductor, oris m	– привідний м'яз
musculus depressor, oris m	– м'яз-опускач
musculus extensor, oris m	– м'яз-розгинач
musculus flexor, oris m	– м'яз-згинач
musculus levator, oris m	– м'яз-підіймач
musculus rotator, oris m	– м'яз-обертач
paries, etis m	– стінка
pes, pedis m	– стопа (pod)
trochanter, eris m	– вертлюг
venter, ntris m	– черевце

Винятки з роду:

gaster, tris f	– шлунок (gastr-)
mater, matris f	– мозкова оболонка (mening-)
dura mater	– тверда мозкова оболонка (pachymening-)
pia mater	– м'яка мозкова оболонка (leptomening-)
cor, cordis n	– серце (cardi-)
os, oris n	– рот (stomat-)
os, ossis n	– кістка (oste-)
tuber, eris n	– горб

Прикметник

calcaneus, a, um	– п'ятковий
------------------	-------------

Питання для самоконтролю

1. Що вказує на належність іменника до III відміни?
2. За закінченням якого відмінка можна визначити рід іменника III відміни?
3. Які закінчення Nom. Sing. властиві іменникам чоловічого роду?
4. Яким іменникам у Gen. Plur. властиве закінчення -ium, а яким -um?

⁷ Назви пальців кисті: pollex (digitus primus) – великий палець кисті; index (digitus secundus) – вказівний палець; digitus medius (digitus tertius) – середній палець; digitus anularis (digitus quartus) – перстневий палець; digitus minimus (digitus quintus) – мізинець.

⁸ При відмінюванні назв м'язів змінюються обидві частини слова: Nom. Sing. musculus abductor; Gen. Sing. musculi abductoris

Завдання 1. Доповніть таблицю.

<i>Словникова форма</i>	<i>Основа</i>	<i>Nom. Plur. Переклад</i>	<i>Gen. Plur. Переклад</i>
paries, ětis m	pariet-	pariětes стінки	
tendo, ĩnis m			tendĭnum сухожилків
os, ossis n			
pes, pedis m	ped-		
tuber, ěris n			
		articulatiōnes суглоби	
muscul̄us levātor, ōris m			
	homin-		homĭnum людей
		pulmōnes легені	
	canal-		

Завдання 2. Узгодьте прикметники з іменниками, поставте латинський термін у Gen. Sing.

<i>Іменник</i>	<i>Прикметник</i>	<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>
paries, ětis m	superior, ius		
	mediālis, e		
	inferior, ius		
	laterālis, e		
os, ossis n	brevis, e		
	frontālis, e		
	longus, a, um		
	occipitālis, e		
pes, pedis m	sinister, tra, trum		
	dexter, tra, trum		
tuber, eris n	ischiadĭcus, a, um		
	minor, minus		
trochanter, eris m	major, majus		
	minor, minus		

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою, звертаючи увагу на форми множини іменників.

1. вени серця
2. залози рота
3. пальці стопи
4. кістки черепа
5. стінки сечоводу
6. суглоби стопи
7. тіла хребців
8. стінки артерій
9. кістки стопи
10. артерії серця
11. канали мозку
12. суглоби вказівного пальця
13. стінки шлунка

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

1. venter muscūli
2. fascia lumbālis
3. trochanter minor
4. venter superior
5. tunīca mucōsa oris
6. corpus homīnis
7. tuber calcanei
8. muscūlus adductor pollīcis
9. ossa digitōrum pedis
10. muscūlus flexor digitōrum
11. labium superius oris
12. paries anterior gastris
13. muscūlus levatōr longus costae
14. vena obliqua atrii cordis
15. processus laterālis tubēris calcanei

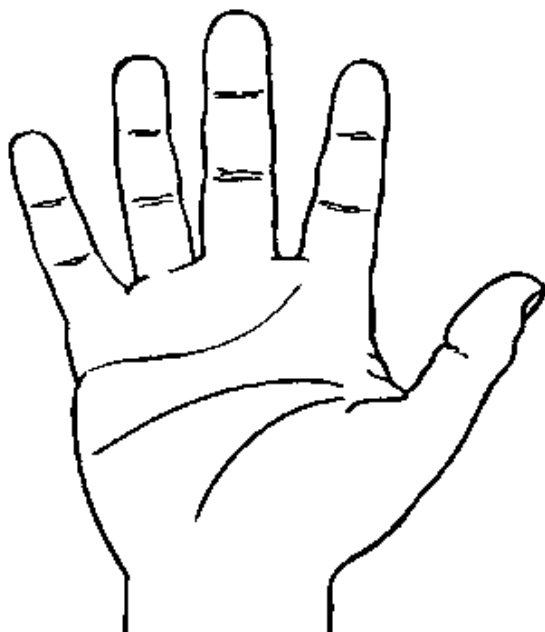
Завдання 5. Складіть анатомо-гістологічні терміни. Перекладіть українською мовою.

1. maxillae/tuber
2. pedis/quartus/digītus
3. apīcis/incisūra/cordis
4. gastris/paries/posterior
5. pulmōnis/superior/lobus/dextri
6. pedis/digitorum/muscūlus/flexor
7. thyroideae/muscūlus/levātor/glandūlae
8. costarum/muscūli/rotatōres/breves

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1. верхня губа рота
2. правий шлуночок серця
3. верхівка крижової кістки
4. привідний м'яз великого пальця кисті
5. м'язи-обертачі шиї
6. кістки тіла людини
7. м'яз-опускач верхньої губи
8. глибокий м'яз-згинач пальців
9. суглоби правої стопи
10. короткі м'язи-згиначі ребер
11. нижня частина великого вертлюга
12. передня п'яtkова суглобова поверхня

Завдання 7. Підпишіть назви пальців, використовуючи подані слова.

index, ĩcis m

primus, a, um

tertius, a, um

pollex, ĩcis m

digitus, i m

secundus, a, um

quartus, a, um

quintus, a, um

medius, a, um

minimus, a, um – найменший

Наприклад: *digitus minimus* – найменший палець

Lectio octava

Заняття 8.

Тема: Іменники III відміни жіночого роду.

Мета: продовжити вивчення іменників III відміни. Закріпити вміння визначати основу цих іменників. Правильно вживати іменники III відміни в анатомічних термінах.

Родові закінчення іменників III відміни жіночого роду

<i>Закінчення Nom. Sing.</i>	<i>Приклади</i>
-do	longitudo, ĩnis f
-go	cartilago, ĩnis f
-io	articulatio, iōnis f
-es (для рівноскладових)	pubes, pubis f
-as	extremitas, ātis f
-is	auris, auris f
-us (якщо Gen. Sing. закінчується на -utis або -udis)	senectus, ūtis f
пригол. + s	pars, partis f
-x (окрім -ex)	phalanx, āngis f
Винятки canālis, is m dens, ntis m larynx, ngis m margo, ĩnis m pharynx, ngis m tendo, ĩnis m thorax, ācis m pancreas, ātis n vas, vasis n	

NB! Іменник vas, vasis n – «судина» в однині відмінюється за III відміною, а в множині – за II:

судини судин – vasa vasōrum

Лексичний мінімум

Іменники

auris, is f	– вухо (ot-)
basis, is f	– основа
cartilāgo, ĩnis f	– хрящ (chondr-)
cervix, ĩcis f	– шия, шийка
cutis, is f	– шкіра (dermat-)
pars, partis f	– частина
pelvis, is f	– таз
phalanx, ngis f	– фаланга
regio, ōnis f	– ділянка

Винятки з роду:

larynx, ngis m	– гортань (laryng-)
margo, ĩnis m	– край
pancreas, ātis n	– підшлункова залоза (pancreat-)
pharynx, ngis m	– глотка (pharyng-)
tendo, ĩnis m	– сухожилок (ten-)
thorax, ācis m	– грудна клітка (thorac-)
vas, vasis n	– судина (angi-)

Прикметники

nasālis, e	– носовий
petrōsus, a, um	– кам'янистий

Запам'тайте терміни:

cervix uteri – шийка матки
cervix dentis – шийка зуба

Питання для самоконтролю

1. Назвіть закінчення іменників III відміни жіночого роду?
2. Перерахуйте слова-винятки з правила жіночого роду.
3. Які особливості відмінювання іменника vas, vasis n?
4. У яких термінах використовується іменник cervix, а в яких collum?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

Словникова форма	Основа	Not. Plur. Переклад	Gen. Plur. Переклад
tendo, ĩnis m	tendin-	tendines сухожилки	tendinum сухожилків
	cartilagin-		
regio, onis f			
		aures вуха	
	phalang-		
margo, inis m			
		radices корені	
	canal-		
			dentium зубів

Завдання 2. Узгодьте прикметник з іменником, утворіть форму Gen. Sing. і перекладіть українською мовою.

<i>Словосполучення</i>	<i>Nom. Sing., переклад</i>	<i>Gen. Sing., переклад</i>
basis (externus, a, um)		
cartilago (thyroidēus, a, um)		
margo (dexter, tra, trum)		
auris (internus, a, um)		
pars (petrōsus, a, um)		

Завдання 3. Перекладіть терміни у Nom. Sing. і у Nom. Plur.

<i>Словосполучення</i>	<i>Nom. Sing.</i>	<i>Nom. Plur.</i>
простий суглоб		
крижовий канал		
лімфатична судина		
випукла ділянка		
присередній край		
носовий хрящ		
вільна частина		

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

regio	parietālis	
	frontālis	
	occipitālis	
	sacrālis	
auris	interna	
	media	
	externa	
margo	laterālis	
	mediālis	
	occipitālis	
incisura	nasālis	
	parietālis	
	frontālis	

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. vas cordis	
2. ventricūlus laryngis	
3. corpus pancreātis	
4. sulcus cutis	
5. basis cranii	
6. cavitas pelvis	
7. cartilagīnes nasi	
8. margīnes uteri	

9. muscūli rotatōres thorācis
10. vasa nervorum
11. ventricūlus dexter cordis
12. canāles palatīni minors
13. bursa tendīnis calcanei
14. regio anterior brachii
15. ossa partis libērae
16. margo frontālis ossis parietālis

Завдання 7. Перекладіть латинською мовою.

1. ділянка стопи
2. основа нижньої щелепи
3. зовнішнє вухо
4. шийка зуба
5. канал підшлункової залози
6. м'язи глотки
7. залози шкіри
8. фаланги пальців
9. хрящі гортані
10. малий таз
11. канал шийки матки
12. судини судин
13. м'язи грудної клітки
14. сухожилки пальців
15. внутрішня основа черепа
16. глибокі лімфатичні судини
17. слизова оболонка гортані
18. задня ділянка шиї
19. судини внутрішнього вуха
20. задній край кам'янистої частини

Завдання 8. Складіть анатоμο-гістологічні терміни. Перекладіть українською мовою.

1. laryngis/cavitas
2. nodi/pelvis/lymphoidei
3. rotatōres/muscūli/thorācis
4. petrōsae/apex/partis
5. sinister/margo/cordis
6. mucōsa/laryngis/tunīca
7. digiti/media/phalanx
8. liberi/membri/articulatiōnes/superiōris

Lectio nona

Заняття 9.

Тема: Іменники III відміни середнього роду.

Мета: засвоїти особливості відмінювання іменників III відміни середнього роду в однині та множині.

Родові закінчення іменників III відміни середнього роду

<i>Закінчення Nom. Sing</i>	<i>Приклади</i>
-en	abdō men , ĩnis n
-ur	fem ur , ōris n
-us	corp us , ōris n
-ma	diaphrag ma , ātis n
-e	rete, is n
-al	anim al , ālis n
-ar	hepar, ātis n
-c	lac, lactis n
-l	fel, fellis n
-t	caput, itis n
Винятки ren, renis m splen, splēnis m lien, liēnis m	

Особливості утворення форм множини

Відмінкові закінчення для форм Nom. та Gen. Plur. див. у занятті № 5

NB! Nom. Plur. **-ia** – мають іменники середнього роду з Nom. Sing. на **-e, -al, -ar**.

Наприклад

Решта іменників мають у Nom. Plur. **-a**.

Наприклад

Лексичний мінімум

Іменники III відміни

abdomen, ĩnis n	– живіт (lapar-)
caput, ĩtis n	– голова, головка (cephal-)
crus, cruris n	– гомілка, ніжка (с. cerebri; с. diaphragmātis etc.)
diaphrāgma, ātis n	– діафрагма
femur, ōris n	– стегно, стегнова кістка (також використовується os femōris)
hepar, ātis n	– печінка
rete, is n	– сітка
systēma, ātis n	– система

Винятки з роду:

ren, renis m	– нирка (nephr-)
splen, ēnis m; lien, ēnis m	– селезінка (splen-)

Іменники I відміни

vagīna, ae f	– піхва
<i>Прикметники</i>	
abdominālis, e	– черевний
accessorius, a, um	– додатковий
fibrōsus, a, um	– волокнистий
hepatīcus, a, um	– печінковий
renālis, e	– нирковий
synoviālis, e	– синовіальний

Питання для самоконтролю

1. Які закінчення називного відмінка властиві іменникам III відміни середнього роду?
2. Перерахуйте іменники-винятки з правила середнього роду.
3. Які особливості відмінювання іменників III відміни середнього роду ви знаєте?

Завдання 1. Доповніть таблицю

Словникова форма	Основа	Nom. Plur.	Переклад
os, ossis n	oss-	ossa	кістки
crus, cruris n			
	corpor-		
rete, is n			
			стегна
		capita	
	systemat-		
vas, vasis n			
vulnus, ěris n			рани
oedema, atis n			набряки
			отвори

Завдання 2. Узгодьте прикметники з іменниками. Перекладіть українською мовою.

№	Іменник	Прикметник	Лат. термін	Переклад
1.	caput	longus, a, um		
2.		brevis, e		
3.		mediālis, e		
4.	systema	articulāris, e		
5.		lymphoidēus, a, um		
6.		urinarius, a, um		
7.	vagīna	fibrōsus, a, um		
8.		synoviālis, e		
9.	ren	dexter, tra, trum		
10.		sinister, tra, trum		
11.	crus	dexter, tra, trum		
12.		simplex, icis		
13.	rete	articulāris, e		
14.		calcanēus, a, um		

Завдання 3. Перекладіть українською мовою.

1. lien accessorius

---

2. caput ulnae (*ulna, ae f* – ліктьова кістка)

---

3. facies splenis

---

4. caput transversum

---

5. pars diaphragmātis

---

6. rete articulāre

---

7. tunīca fibrōsa

---

8. ren dexter

---

9. systema lymphoideum

---

10. muscūlus biceps femoris

---

11. cavitas abdominis et (*et – i; ma*) pelvis

---

12. apex capitis fibūlae

---

13. pars vaginae fibrosae

---

14. processus accessories vertebrae

---

15. vaginae synoviāles digitorum pedis

Завдання 4. Підберіть слова і поставте у потрібну форму.

Ren, is m; femur, oris n; humerus, i m; longus, a um; caput, is n; hepar, atis n; rete, is n; crus, cruris n; abdomen, is n; obliquus, a, um; nasālis, e; superior, ius; brevis, e.

1. caput _____ (головка плечової кістки).
2. ligamentum capitis _____ (зв'язка головки стегна).
3. musculus _____ (довгий м'яз голови).
4. ligamentum teres _____ (кругла зв'язка печінки).
5. ossa _____ (кістки гомілки).
6. _____ articulare genus (суглобова сітка коліна).
7. musculus _____ (косий м'яз живота).
8. meatus _____ (верхній носовий прохід).
9. venae _____ (вени нирок).

Завдання 5. Перекладіть латинською мовою.

1. головка фаланги _____
2. діафрагма таза _____
3. коса головка _____
4. тіло ребра _____
5. тіло підшлункової залози _____
6. зв'язки печінки _____
7. ніжки діафрагми _____
8. тіла хребців _____
9. ніжки великого мозку _____
10. ниркові частки _____
11. довгий м'яз голови _____
12. двоголовий м'яз стегна _____
13. глибока вена стегна _____
14. кругла зв'язка печінки _____
15. пряма головка м'яза _____
16. ямка головки стегна _____
17. передня поверхня лівої нирки _____
18. лімфатичні вузли живота _____
19. черевна частина сечоводу _____
20. піхви сухожилків пальців стопи _____

Прикметники вищого ступеня порівняння у **Nom. Plur.** жіночого та чоловічого родів мають закінчення ____, **Nom. Plur.** середнього роду мають закінчення ____, у **Gen. Plur.** всіх родів – закінчення _____.

	Прикметники 1, 2, 3 закінчень, дієприкметники		Вищий ступінь порівняння	
	m, f	n	m, f	n
Nom. Plur.	-es	-ia	(ior)- es	(ior)- a
Gen. Plur.	-ium		-um	
Nom. Plur.	breves	brevia	superiōres	superiōra
Gen. Plur.	brevium		superiorum	

Найвищий ступінь порівняння прикметників

Найвищий ступінь порівняння для більшості прикметників у латинській мові утворюється за допомогою _____

Приклади

Прикметники у найвищому ступені порівняння відмінюються за I (f) та II (m, n) відмінами.

Кілька латинських прикметників утворюють найвищий ступінь від так званих суплетивних (різних) основ. Ці форми треба запам'ятати:

	вищий ступінь	найвищий ступінь
parvus, a, um – малий	minor, minus – малий	minimus, a, um – найменший
magnus, a, um – великий	major, majus – великий	maximus, a, um – найбільший

Запам'ятайте:

<i>forāmen (occipitāle) magnum</i>	великий (потиличний) отвір
<i>vena magna cordis = vena cardiāca magna</i>	велика серцева вена
<i>vena parva cordis = vena cardiāca parva</i>	мала серцева вена
<i>muscūlus adductor magnus</i>	великий привідний м'яз

Особливості перекладу термінів із **maximus, minimus**

<i>digītus minimus</i>	мізинець
<i>muscūlus glutēus maximus</i>	великий сідничний м'яз
<i>muscūlus glutēus minimus</i>	малий сідничний м'яз
<i>muscūlus adductor minimus</i>	малий привідний м'яз

Іменники IV та V відмін

До IV відміни належать іменники _____ та _____ роду, які в Nominativus Singulāris мають закінчення _____, а в Genetivus Singulāris _____:

meatus, us m – хід
genu, us n – коліно

NB! Іменник *manus, us f* – «кисть» належить до жіночого роду.

До V відміни належать іменники _____ роду, які мають закінчення _____ в Nominativus Singulāris та _____ в Genetivus Singularis:

facies, ēi f – поверхня, обличчя
rabies, ēi f – сказ

Лексичний мінімум

Дієприкметники

ascendens, entis	– висхідний
descendens, entis	– нисхідний
opponens, entis	– протилежний
communicans, ntis	– сполучний

Прикметники I–II відміни

acusticus, a, um	– слуховий
(meatus, nervus)	– (прохід, нерв)
auditivus, a, um (tuba)	– слуховий (труба)
magnus, a, um	– великий
parvus, a, um	– малий
maximus, a, um	– найбільший
minimus, a, um	– найменший
longissimus, a, um	– найдовший
latissimus, a, um	– найширший

Прикметники III відміни

dorsālis, e	– дорсальний, тильний
communis, e	– спільний
intermuscularis, e	– міжм'язовий
spinālis, e	– спинномозковий (з назвами м'язів, відростків «остьовий»)
sphenoidālis, e ⁹	– клиноподібний
superficiālis, e	– поверхневий
temporālis, e	– скроневиий

⁹ В останній ТА надається перевага sphenoides, a, um

Іменники

arcus, us m	– дуга
audītus, us m	– слух
dorsum, i n	– спина
ductus, us m	– протока
manus, us f	– кисть (cheir-)
meatus, us m	– хід
medulla spinālis	– спинний мозок (myel-)
orgānum, i n	– орган
plexus, us m	– сплетення
sensus, us m	– чуття
septum, i n	– перегородка
sinus, us m	– пазуха
tuba, ae f	– труба

Запам'ятайте терміни:

musculus longissimus capitis – найдовший м'яз голови;
musculus latissimus dorsi – найширший м'яз спини;
meatus acusticus – слуховий прохід;
tuba auditiva – слухова труба;
forāmen occipitāle magnum (forāmen magnum) – великий потиличний отвір;
vena magna (parva) cordis – велика (мала) вена серця;
musculus adductor magnus – великий привідний м'яз

Питання для самоконтролю

1. Як відмінюються дієприкметники теперішнього часу?
2. Як утворюється форма найвищого ступеня порівняння?
3. Які іменники належать до IV відміни?
4. Назвіть ознаки іменників чоловічого і середнього роду IV відміни.
5. Який іменник жіночого роду належить до IV відміни?
6. Які іменники належать до V відміни?
7. Які прикметники на позначення «слуховий» використовуються в термінах «слуховий прохід» і «слухова труба»?

Завдання 1. Визначте основу прикметників та дієприкметників. Поставте у форми Nom. Plur.

№	Словникова форма	Основа	Nom. Plur (m, f)	Nom. Plur. (n)
1.	descendens, entis			
2.	longitudinālis, e			
3.	superior, ius			
4.	minimus, a, um			
5.	communicans, ntis			
6.	anterior, ius			
7.	plantāris, e			
8.	temporālis, e			
9.	major, majus			
10.	nasālis, e			
11.	dorsālis, e			

Завдання 2. Узгодьте іменники з прикметниками, оберіть правильне закінчення, перекладіть українською мовою.

Іменник	Прикметник	Nom. Sing.	Переклад
processus	accessorius, a, um		
	sphenoidālis, e		
arcus	superficiālis, e		
	profundus, a, um		
cornu	superior, ius		
	laterālis, e		
	coccygēus, a, um		
facies	anterior, ius		
	temporālis, e		
sinus	frontālis, e		
	sphenoidālis, e		
muscūlus	latissīmus, a, um		
tuba	auditivus, a, um		
ramus	descendens, ntis		
	temporālis, e		
pars	ascendens, ntis		
ligamentum	teres, terētis		
	longitudinālis, e		
os	sphenoidālis, e		

Завдання 3. Допишіть закінчення прикметників, поставте термін у множині та перекладіть українською мовою.

Nom. Sing.	Nom. Plur.	Переклад
plexus super...		
processus accessori...		
sinus palatīn...		
cornu sacral...		
facies intern...		
vas communica...		
processus super...		
cornu min...		
vena minim...		
ductus hepatic...		
ligamentum dorsal...		
forāmen sacral...		

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

1. meatus acusticus

---

2. arcus vertebrae

---

3. tuba auditiva

---

4. manus dextra

---

5. arcus musculi

---

6. digitus minimus

---

7. ramus communicans

---

8. facies ossium

---

9. ossa faciei

---

10. organa lymphoidea

---

11. articulationes manus

---

12. ductus lymphatici

---

13. musculus adductor minimus

---

14. sulcus tubae auditivae

---

15. meatus superior nasi

---

16. fascia dorsalis pedis

---

17. ligamentum transversum superficiale

---

18. septum mediale femoris

---

19. arteria descendens genus

---

20. musculus opponens pollicis

---

21. vagina fibrosa digiti manus

---

22. septum sinuum frontalem

---

23. venae minimae cordis

---

24. pars petrosa ossis temporalis

---

25. ligamenta brevia digitorum manus

---

26. bursa intermuscularis musculi glutei

Завдання 5. Перекладіть латинською мовою.

1. орган слуху

---

2. кістки кисті

---

3. м'язи спини

---

4. міжм'язова перегородка

---

5. права кисть

---

6. спільна артерія

---

7. перегородка плеча

---

8. міжм'язова сумка

---

9. низхідна артерія

---

10. права грудна протока

---

11. середній слуховий хід

---

12. печінкові протоки

---

13. органи чуттів

---

14. найдовший м'яз голови

---

15. поперекова частина спинного мозку

---

16. частина слухового ходу

---

17. низхідна піднебінна артерія

---

18. ганглії (нервові вузли) синусів

---

19. зв'язка венозної протоки

---

20. мала серцева вена

---

21. внутрішній слуховий прохід

---

22. великий сідничний м'яз

---

23. хрящ слухової труби

---

24. відросток скроневої кістки

---

25. найменші серцеві вени

---

26. кістки пальців правої кисті

---

27. венозне сплетіння під'язикового нерва

Додаток 1

Відмінкові закінчення

Відміна	I	II		III			IV		V
	Singularis								
Рід Відмінок	f	m	n	m	f	n	m	n	f
Nom.	-a	-us -er	-um -on	різні			-us	-u	-es
Gen.	-ae	-i		-is			-us		-ei
Dat.	-ae	-o		-i			-ui	-u	-ei
Acc.	-am	-um	=Nom.	-em		=Nom.	-um	-u	-em
Abl.	-a	-o		-e/-i			-u		-e
	Plurālis								
Nom.	-ae	-i	-a	-es		-a/-ia	-us	-ua	-es
Gen.	-arum	-orum		-um/-ium			-uum		-erum
Dat.	-is	-is		-ibus			-ibus		-ebus
Acc.	-as	-os	-a	-es		-a/-ia	-us	-ua	-es
Abl.	-is	-is		-ibus			-ibus		-ebus

Додаток 2

Визначення основ іменників

Відміна	Схема	Приклад
I	Gen. Sing. – ae	vena, ae f: venae – ae = ven-
II	Gen. Sing. – i	musculus, i m: musculi – i = muscul- tuberculum, i n: tuberculi – i = tubercul-
III	Gen. Sing. – is	forāmen, inis n: foramnis – is = foramin- apex, icis m: apicis – is = apic-
IV	Gen. Sing. – us	processus, us m: processus – us = process- cornu, us n: cornus – us = corn-
V	Gen. Sing. – ei	facies, ei f: faciei – ei = faci-

Додаток 3

Визначення основ прикметників

Відміна	Група	Схема	Приклад
I–II		Nom. Sing. f – ae	latus, a, um: lata – a = lat- sinister, tra, trum: sinistra – a = sinistr-
III	2-х закінчень	Nom. Sing. f/m – is	frontālis – is = frontal-
	1-го закінчення	Gen. Sing. – is	simplex, icis: simplicis – is = simplic-
	вищій ступінь порівняння	Nom. Sing. m/f	superior, ius: superior

Додаток 4

Типи іменників III відміни

1. Приголосний	Нерівноскладові іменники з основою Gen. Sing. на 1 приголосний	Nom. Sing. index Gen. Sing. indic-is
2. Мішаний	а) Нерівноскладові іменники з основою Gen. Sing. на 2 приголосних	Nom. Sing. dens Gen. Sing. dent-is
	б) Рівноскладові іменники з закінченням Nom. Sing. на -es, -is	Nom. Sing. canālis Gen. Sing. canal-is
3. Голосний	Іменники середнього роду з закінченням Nom. Sing. -e, -al, -ar	Nom. Sing. rete Gen. Sing. ret-is

Додаток 5

Родові закінчення іменників III відміни

	m	f	n
Nom. Sing.	-o (крім -do, -go, -io), -or, -os, -es (нерівноскладові), -er, -ex	-do, -go, -io, -as, -es (рівноскладові), -is, -us (Gen. Sing. -utis, -udis), -ns, -rs, -ax, -ix, -ox, -ux, -nx, -lx	-al, -ar, -e, -en, -us (Gen. Sing. -eris, -oris, -uris), -ma, -ur, -t, -c, -l
Gen. Sing.	-is		
Nom. Plur.	-es		-a/-ia
Gen. Plur.	-um/-ium		

Додаток 7

Греко-латинські терміноелементи

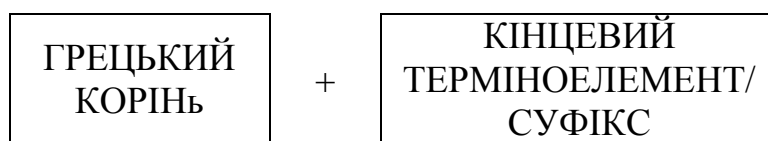
	<i>Грецький корінь</i>	<i>Латинське значення</i>	<i>Українське значення</i>
1.	aden-	glandūla, ae f	залоза
2.	alg-, odyn-	dolor, oris m	біль
3.	angi-	vas, vasis n	судина
4.	anthrop-	homo, inis m	людина
5.	-arthr-	articulatio, onis f	суглоб
6.	blephar-	palpebra, ae f	повіка
7.	cardi-	cor, cordis n	серце
8.	cephal-	caput, itis n	голова
9.	cheil-	labium, i n	губа
10.	chol(e)-	fel, fellis n	жовч
11.	cholecyst-	vesīca fellea	жовчний міхур
12.	chondr-	cartilago, inis f	хрящ
13.	cyt-	cellula, ae f	клітина
14.	cyst-	vesīca urinaria	сечовий міхур
15.	dactyl-	digitus, i m	палець
16.	derm(at)-	cutis, is f	шкіра
17.	duoden-	duodenum, i n	дванадцятипала кишка
18.	encephal-	cerebrum, i n	великий мозок
19.	enter-	intestinum, i n	кишка
20.	gastr-	gaster, tris f	шлунок
21.	gnath-	maxilla, ae f	верхня щелепа
22.	gloss-	lingua, ae f	язик
23.	gon-	genu, us n	коліно
24.	haem-, haemat-	sanguis, inis m	кров
25.	hepat-	hepar, atis n	печінка
26.	hist-	tela, ae f	тканина
27.	hyster-, metr-*	uterus, i m	матка
28.	kerat-	cornu, us n; cornea, ae f	ріг; рогівка
29.	lapar-	abdomen, inis n	живіт
30.	laryng-	larynx, ngis m	гортань
31.	mening-	mater, tris f	мозкова оболонка
32.	myel-	medulla, ae f	спинний мозок
33.	my(o)-, myos-*	muscūlus, i m	м'яз
34.	neur-	nervus, i m	нерв
35.	nephr-	ren, renis m	нирка
36.	nos(o)-, path-	morbus, i m	хвороба

	<i>Грецький корінь</i>	<i>Латинське значення</i>	<i>Українське значення</i>
37.	odont-	dens, tis m	зуб
38.	oesophag-	oesophagus, i m	стравохід
39.	onc-	tumor, oris m	пухлина
40.	onych-	unguis, is m	ніготь
41.	omphal-	umbilicus, i m	пупок
42.	ophthalm-	oculus, i m	око
43.	oste-	os, ossis n	кістка
44.	ot-	auris, is f	вухо
45.	pancreat-	pancreas, atis n	підшлункова залоза
46.	pharyng-	pharynx, ngis m	глотка
47.	phleb-	vena, ae f	вена
48.	pneumon-	pulmo, onis m	легеня
49.	pod-	pes, pedis m	стопа
50.	proct-	rectum, i n	пряма кишка
51.	psych-	mens, mentis f	душа
52.	rhin-	nasus, i m	ніс
53.	salping-	tuba, ae f	труба (маткова)
54.	somat-	corpus, oris n	тіло
55.	splanchn-	viscera, um n	внутрішні органи
56.	splen-	lien, enis m; splen, enis m	селезінка
57.	spondyl-	vertebra, ae f	хребець
58.	stomat-	os, oris n	рот, ротова порожнина
59.	syndesm-, desm-	ligamentum, i n	зв'язка
60.	ten-	tendo, inis m	сухожилок
61.	thorac-	thorax, acis m	грудна клітка
62.	thyreo-	glandula thyreoidea	щитоподібна залоза

* вживаються у термінах на позначення запалення: myositis, endometritis

<i>Кінцеві терміноелементи</i>		
-algia, ae f	dolor, oris m	біль
-(o)logia, ae f	doctrina, ae f	наука, вчення
-(o)pathia, ae f	morbus, i m	хвороба
<i>Суфікси</i>		
-itis, idis f	inflammatio, onis f	запалення
-osis, is f	morbus, i m	захворювання
-oma, atis n	tumor, oris m	пухлина

Структура клінічного терміна

arthr-itis *запалення суглоба*
 arthr-osis *захворювання суглоба*
 arthr-oma *пухлина суглоба*
 arthr-o*-logia *наука про суглоби*
 arthr-o-pathia *хвороба суглобів*
 arthr-algia *біль суглоба*

* З'єднувальний «о» додається, якщо кінцевий елемент починається з приголосного (-o-logia).

Завдання 1. Визначте грецькі терміноелементи. Поясніть терміни.

gastritis	запалення шлунка	ophthalmologia	
adenoma		glossalgia	
syndesmologia		nephrosis	
oncologia		histologia	
dermatosis		pharyngitis	
neuropathia		chondropathia	
angiopathia		omphalitis	
odontalgia		nosologia	

Завдання 2. Утворіть терміни зі значенням.

1. наука про клітини

2. пухлина спинного мозку

3. запалення печінки

4. захворювання вени

5. запалення м'яза

6. наука про ротову порожнину

7. судинна пухлина

8. біль сечового міхура

9. запалення матки

10. наука про людину

11. запалення повіки

12. захворювання щитоподібної залози

13. хвороба хребців

14. головний біль

15. пухлина мозку

